

Asia: VN/17928/2024

Hallituksen esitysluonnos perusopetuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Onko teillä lausuttavaa esityksen 29 pykälään koskien puhelimia ja muita mobiililaitteita?

Lakiesityksen mukaan puhelimien ja mobiililaitteiden käyttö oppitunneilla kiellettäisiin ensisijaisesti. Perusopetuksen opetussuunnitelman (POPS 2014) mukaan tieto- ja viestintäteknologian (tvt) opetuskäyttö ja digitaalisen osaamisen vahvistaminen ovat keskeisiä osia laaja-alaisen osaamisen kehittämisessä. Tämän vuoksi lakiesitys on ristiriidassa opetussuunnitelman tavoitteiden kanssa ja vaarantaa perustuslain 16 § mukaisen oikeuden opetukseen, joka sisältää digitaalisen osaamisen kehittämisen.

ICILS 2023 -tutkimusraportti (Fagerlund ym., 2024) osoittaa, että suomalaisten 8.-luokkalaisten digitaalinen osaaminen on heikentynyt ja yksilöiden väliset erot kasvaneet vuoden 2018 tuloksiin verrattuna, ja sosioekonominen asema sekä kielitaito selittävät osaamistasoja. Tämä eriarvoistaa oppilaiden mahdollisuuksia kehittää taitojaan. Raportissa todetaan myös, että suomalaiset oppilaat ovat kansainvälisesti verrattuna vähemmän kiinnostuneita teknologia-alasta jatko-opinnoissa ja työelämässä. Lisäksi suomalaisissa yläkouluissa tv:n opetuskäyttö on vähäistä ja yksipuolista, ja opettajat kokevat taitonsa puutteellisiksi ja suhtautuvat tv:n opetuskäyttöön aiempaa negatiivisemmin. Ohjelmoinnillisen ajattelun ja monilukutaidon opetus on vähentynyt vuodesta 2018, vaikka nämä taidot ovat painottuneet vuonna 2016 käyttöön otetussa opetussuunnitelmassa. Lakiesitys ei käsittele sitä, miten digitaalisen osaamisen yhdenvertainen kehittäminen jatkossa turvattaisiin ja heikkenevään osaamistasoon puututtaisiin.

Lakiesitys keskittyy laitteiden käytön kieltämiseen eikä käsittele laitteiden omistusoikeutta. Esityksen perustelu taloudellisesta yhdenvertaisuudesta ei ole kestävä, sillä luvanvarainen käyttö ei poista perheiden välisiä taloudellisia eroja eikä siten tuota taloudellista yhdenvertaisuutta.

Huolta herättää myös koulujen resurssit digitaalisen osaamisen vahvistamiseksi ja osaamiserojen tasoittamiseksi, jos oppilaiden omia laitteita ei käytetä. Jos laitteiden opetuskäyttöä vähennetään, oppilaiden digitaaliset taidot eivät kehity riittävälle tasolle, jota vaaditaan toisella asteella ja työelämässä. Opetussuunnitelman mukaan koulun tulee opettaa vastuullista, turvallista ja eettistä digilaitteiden, mukaan lukien puhelimien, käyttöä.

Nykyisten järjestysääntöjen mukaan oppituntia häiritsevä laitteenkäyttö on jo voitu kieltää. Lausunnonantaja ehdottaa, että opetushallitus antaisi yhtenäisen kehotuksen ja suunnitelman,

jonka perusteella opetuksenjärjestäjät (kunnat ja koulut) sisällyttäisivät järjestyssääntöihin mobiililaitteiden häiritsevän käytön kiellon. Lisäksi sanktiointi tulisi kuvata järjestyssäännöissä hyödyntäen koulujen sanktiosysteemiä, joka sisältää sanallisen huomautuksen, huoltajien tiedottamisen, kasvatustiedotukset ja jälki-istunnon.

Jyväskylän Normaalikoulu: Luonnos selkiyttää nykyistä tilannetta oppituntien osalta. Olisi hyvä myös selkeyttää opetuksen järjestäjän toimivallan rajoja määrättäessä järjestyssäännöillä puhelinten ja muiden mobiililaitteiden käytöstä ja säilytyksestä työpäivän aikana muulloin kuin oppitunneilla – onko esimerkiksi mahdollista kieltää puhelinten käyttö kokonaan koulupäivän aikana.

Puhelimen tai mobiililaitteen luvanvarainen käyttö oppimistarkoituksessa

Lakiesityksen luvanvaraisuuden määritelmä on epämääräinen ja jättää tilaa erilaisille tulkinnoille. Miten esimerkiksi toimitaan tilanteissa, joissa lupa annetaan suullisesti, mutta opettajan ja oppilaan välillä syntyy erimielisyyksiä sen sisällöstä? Vaikka lakiesityksessä on esitetty, ettei luvan antamisesta koituisi lisäkirjaamistyötä opettajille, voisi olettaa, että vain kirjallinen lupa on pätevä mahdollisten tulkintaerojen välttämiseksi. Tämä puolestaan lisäisi väistämättä opettajien työmäärää.

Monet oppilaat käyttävät puhelimia ja muita mobiililaitteita oppimisen tukena. Fyysisiä rajoitteita tai oppimisvaikeuksia omaavat oppilaat hyötyvät mobiililaitteista, samoin kielitaidoltaan heikommassa asemassa olevat oppilaat, joille mobiililaitteet toimii tärkeänä apuvälineenä. Mobiililaitteisiin kehitetään jatkuvasti muun muassa hyvinvointia tukevia sovelluksia, ja ne voivat toimia esimerkiksi muistin tukena kalenteri- ja muistutustoimintojen kautta, tarjoten tukea oppilaille, joilla on toiminnanohjauksen haasteita. Kyseisiä haasteita omaaville puhelimen muistutus- ja paikkatoiminnot ovat tärkeitä, mutta niistä hyötyvät myös kaikki oppilaat, joiden täytyy esimerkiksi liikkua koulupäivän aikana toisiin opetustiloihin tai toisiin koulurakennuksiinkin.

Lakiesitys ei huomioi erilaisia tilanteita, vaan tarkastelee luokkahuonetilannetta yksinkertaistavasta näkökulmasta. Terveystilaan perustuva lupamääritelmä ei kata edellä mainittuja tarpeita, mikä asettaa oppijat epätasa-arvoiseen asemaan.

Puhelimen tai muun mobiililaitteen luvanvarainen käyttö terveydellisistä syistä

Luvanvaraisuus terveydellisistä syistä asettaa oppilaat epäedulliseen asemaan, koska heidän tulee toiminnallaan paljastaa (mahdollisesti vastoin tahtoaan), että heillä on henkilökohtaisia terveydellisiä syitä käyttää mobiililaitetta oppituntien aikana. Tämä voi johtaa siihen, että muut oppilaat saavat tietoa kyseisen oppilaan terveydentilasta, mikä vaarantaa oikeuden yksityiselämän suojaan perustuslain 10 § mukaisesti. Lisäksi oikeus yksityiselämän suojaan vaarantuu, kun oppilaan terveystietoja jaetaan rehtorin, opettajan tai muun opetusta toteuttavan henkilön (esim. sijaisten) kesken. Terveystietojen suojaaminen edellyttää erityisiä järjestelyitä opetuksenjärjestäjältä, kuten turvallisten tietokanavien käyttöä esimerkiksi sijaistilanteissa.

Viitaten vammaisten henkilöiden oikeuksista annettuun yleissopimukseen (SopS 27/2016) sekä perustuslain 6 § 1 momenttiin, jossa todetaan, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, ja 2 momenttiin, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella, terveydentilaan perustuva

luvanvaraisuus voi asettaa oppilaat eriarvoiseen ja mahdollisesti epäedulliseen asemaan. Myös kielitaito on tärkeä huomioida: ilman apuvälineitä kielitaitonsa puolesta heikommassa asemassa olevat voivat joutua epäedulliseen asemaan tilanteissa, joissa tukivälineitä, kuten mobiililaitteita, tarvittaisiin.

Myös tilanteissa, joissa oppilaalla on diagnosoitu aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö ja toiminnanohjauksen tukena käytetään siihen tarkoitettua mobiilisovellusta, voi syntyä tilanne, jossa oppilaan sallitaan käyttää mobiililaitetta terveydellisistä syistä, ja tämä herättää kysymyksiä muissa oppilaissa. Toisaalta tämänkaltaisten sovellusten käyttäminen voi hyödyttää kaikkia oppilaita ja olla matalan kynnyksen tukitoimi ilman diagnoosiakin.

Tilanteet, joissa joillekin oppilaille myönnetään lupa mobiililaitteen käyttöön, voivat altistaa heidät syrjinnälle ja kiusaamiselle. Terveydellisiin syihin perustuvan luvanvaraisuuden monitahoisuus edellyttäisi lisätarkastelua erityisesti terveystietojen jakamisen, apuvälineiden käytön ja tuen tarpeiden toteutumisen näkökulmista sekä turvallisen oppimisympäristön varmistamiseksi.

Onko teillä lausuttavaa esityksen 36 d pykälään koskien puhelimia ja muita mobiililaitteita?

Jyväskylän Normaalikoulu: Jos halutaan tarkentaa luonnosta, voisi mainita oppimisen häiritsemisen tarkoittamaan omaa tai muiden oppilaiden häiritsemistä. Onko esim. kuulokkeet mobiililaitteita? Niillä häiriintyy opetuksen seuraaminen helposti ja toisaalta laitteiden käyttämisen poikkeusluvilla voidaan mahdollistaa se yksilöllisenä tukitoimena.

Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita

Päähavaintona on, että haltuunottoa koskeva lakiesitys täydentää voimassa olevaa säädöstä lisäämällä siihen 3 momentin. Tämä momentti tarkentaa, että haltuun otettava esine voi olla puhelin tai muu mobiililaitte. Toisin sanoen haltuunoton pykälän sisältö säilyy pääosin entisellään, ja haltuunoton perusteluna tulee edelleen olla opetuksen tai oppimisen häiriintyminen.

Jotta perustuslain 15 § mukainen omaisuuden suoja turvattaisiin, lausunnon antaja esittää, että haltuunottotilanteita olisi syytä säädellä tarkemmin. Tämä tarkennus koskisi erityisesti sitä, kuinka pitkäksi aikaa haltuunotto voidaan suorittaa. Olisi myös tärkeää pohtia haltuunoton oikeudellista perustetta suhteessa perustuslain 16 § mukaiseen oppilaan oikeuteen opetukseen, mukaan lukien digitaalisen osaamisen kehittäminen. Oppilaan ei tulisi joutua tarpeettomasti epäedulliseen asemaan omaisuuden haltuunoton vuoksi, mikäli haltuunotto vaarantaa hänen mahdollisuutensa käyttää mobiililaitetta opettajan luvalla esimerkiksi toisella oppitunnilla kuin missä haltuunotto tapahtui.

Onko teillä muita huomioita puhelimia ja muita mobiililaitteita koskeviin ehdotuksiin?

Lapsen aktiivisen oikeusaseman huomioiminen. Tämä tarkoittaa, että lapsilla ja nuorilla on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa heitä koskevissa asioissa ja saada näkemyksensä huomioiduksi heitä koskevassa päätöksenteossa (PL 6.3 §; LOS 12 art.). Lakiesityksen taustamateriaalissa viitattiin lasten ja nuorten kuulemiseen, mutta kyseisen kuulemismateriaalin tarkempi määrittely ja sisältö puuttui

materiaaleista. Lakiesityksen valmisteluprosessiin esitetään huomioitavaksi lasten ja nuorten kuulemisen PL 6.3 §; LOS 12 art. mukaisesti.

Jyväskylän Normaalikoulu: Kuulokkeet mukaan listaan.

Onko teillä lausuttavaa esityksen 41 a-d ja 42 d pykäliin koskien aluehallintovirastojen laillisuusvalvontaa?

-

Onko teillä muita huomioita aluehallintovirastojen laillisuusvalvontaa koskeviin ehdotuksiin?

Lakiesityksessä ehdotetaan lisättäväksi aluehallintovirastojen laillisuusvalvontaa. Kantelun lisäksi aluehallintovirasto voi lakiesityksen mukaan oma-aloitteisesti tutkia opetuksen järjestämistä. Lakiesityksen muotoilu on seuraava: Aluehallintovirasto voi kantelun perusteella tutkia, onko tässä laissa tarkoitettua opetusta järjestettäessä toimittu sen mukaan, mitä tässä laissa tai tämän lain nojalla on säädetty. Aluehallintovirasto voi myös oma-aloitteisesti tutkia, onko opetus järjestetty 1 momentissa säädetyllä tavalla.

Toisin sanoen pykälän 41 mukaisesti myös puhelimien ja mobiililaitteiden käyttökiellon ja luvanvaraisen käytön toteutumista voidaan valvoa aluehallintoviraston toimesta. Tämä voi tarkoittaa tilanteita, joissa käyttökieltojen noudattamatta jättäminen opetustilanteissa johtaisi kanteluihin tai aluehallintoviraston oma-aloitteiseen seurantaan. Perusopetuslain rikkomisesta voisi seurata opetuksenjärjestäjälle sanktioita, huomautuksia ja taloudellisia seuraamuksia.

Tähän liittyen lausunnonantaja katsoo, että järjestyssääntötaso riittää edistämään opetustilanteiden työrauhaa sekä perusopetussuunnitelman (POPS2014) toteutumista tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytössä ja digitaalisen osaamisen edistämisessä. Lausunnonantaja suosittelee aluehallintovirastojen laillisuusvalvonnan edistämistä esitetyllä tavalla, mikäli puhelimien ja mobiililaitteiden käyttöä ei säädetä perusopetuslaissa, vaan työrauhan ylläpitäminen ja digitaalisen osaamisen kehittäminen ratkaistaan järjestyssääntöjen tuella.

Jyväskylän Normaalikoulu: Omavalvontaan ja selvityksiin tulisi olla mahdollisimman kevyt ja tehokas tapa. Liian raskaat prosessit lisäävät entisestään byrokratiaa ja toiminnan mahdolliset muutokset hidastuvat. Onko tähän todellisuudessa resurssia ja kuinka työn tasalaatuisuutta valvotaan tarkastuskohteiden puolesta? Lisäisimme alueellista ohjaavuuden mekanismeja (esim. koulutuksellinen tuki) tarkastusten sijaan tai lisäksi.

Onko teillä lausuttavaa esityksen 2 pykälään koskien liikunnallisen elämäntavan lisäämistä esi- ja perusopetuksen tavoitteisiin?

Esitetty liikunnallisen elämäntavan lisääminen osaksi esi- ja perusopetuksen tavoitteita perustuu uusimpaan tutkimustietoon lasten ja nuorten oppimisesta ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisesta. Muutokselle löytyy tieteelliset perusteet ja sen vuoksi puollamme esitettyä muutosta.

Onko teillä muita huomioita liikunnallista elämäntapaa koskevaan ehdotukseen?

-

Onko teillä lausuttavaa perusopetuslain säädöshuoltoa koskeviin ehdotuksiin?

Esityksen tavoitteena on asetuksenantovaltuuksia täsmentämällä parantaa perusopetuslain perustuslainmukaisuutta huomioimalla paremmin perustuslain 80 §:n vaatimia täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksia. Nykyinen lainsäädäntö on vanhentunutta asetuksenantovaltuutta koskevilta osin, eikä perusopetuslaki vastaa sitä, mitä perustuslain 80 §:n perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan valtuudelta edellytetään. Asetuksenantovaltuuksia täsmentämällä edistetään hallinnon lainalaisuuden periaatteen ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumista. Opetuksen epäämistä koskevien säädösteknisten muutosten tavoitteena on selventää perusopetuslain 7. lukua siten, että siitä olisi jatkossa selvemmin nähtävissä, mitkä toimet ovat kurinpidollisia ja mitkä turvaamistoimenpiteitä. Selventämällä perusopetuslain 7.lukua säädösteknisesti edistetään osaltaan myös hallitusohjelmakirjausta koskien opettajien ja rehtoreiden toimivaltuuksia puuttua opetusta häiritsevään ja kouluaikana tapahtuvaan toimintaan.

Voit jättää kommentit lausuntoon myös liitteenä

[Liite_JYU lausunto perusopetuslain muuttamisesta.pdf](#)

Havila Marjo
Jyväskylän yliopisto - Opettajankoulutuslaitos sekä Jyväskylän
Normaalikoulu